

Forslag til hørings svar fra UiO til «Utkast til strategi for vitenskapelig publisering etter 2024»

pr. 14. september 2023

UiO vil takke arbeidsgruppen for arbeidet som er gjort med «Utkast til strategi for vitenskapelig publisering etter 2024», og for muligheten til å gi innspill. I hovedsak støtter UiO anbefalingene i rapporten, og vil trekke fram at kapitlene 3-6 generelt har en god beskrivelse av dagens publiseringslandskap og hvilke utfordringer dette har. Kapittel 7 har noen interessante betraktninger om overgangen til et ønsket publiseringslandskap.

UiO deler rapportens visjon. Vi støtter på det sterkeste arbeidet med rettighetsstrategier, men vet ennå ikke konsekvensene av dette for publiseringssystemet. Forskerne og forskningsinstitusjonene opererer i et internasjonalt landskap i stadig endring. Det er viktig å handle i takt med dette og ikke utelukke noen spor for tidlig, men å utforske og i større grad handle bevisst strategisk framover. [UiOs egen strategi for åpen tilgang og publisering](#) har kvalitet, akademisk frihet og forskningsintegritet som bærende elementer, og det er avgjørende at strategien fremhever dette sammen med en kostnadmessig bærekraftig og transparent utvikling av åpen publisering.

Noen overordnede betraktninger som vi ønsker å trekke frem:

- ➔ Internasjonalt samarbeid aktører imellom er viktig for å få til en ønsket utvikling av publiseringslandskapet som hensyntar det globale forskersamfunnet.
- ➔ Selv om Norge er en liten forskningsnasjon i internasjonal målestokk, er forskningsutøvende institusjoner godt organisert og kan stå samlet om sentrale tiltak.
- ➔ For å oppnå en endring i vitenskapelig publisering må målene tydeliggjøres og tiltak konkretiseres og i større grad være forpliktende.
- ➔ Tiltakene må ha sitt utspring i og/eller tilslutning i fagmiljøene.
- ➔ Tiltakene må ha både kortsiktige mål, og bidra til endring over tid.
- ➔ Det er vanskelig å se hvordan man skal få til et sunt, bærekraftig og åpent publiseringsklima uten at volumet på publikasjoner går ned.
- ➔ Nasjonale mål og retningslinjer med tilhørende tiltak må oppdateres for å styrke dette arbeidet.
- ➔ Nasjonalt vitenarkiv (NVA) skal dekke funksjoner som er virksomhetskritiske for institusjonene, og må fungere godt både som forskningsinformasjonssystem og vitenarkiv.

Videre trekker vi frem tre områder vi ønsker å kommentere mer utdypende:

Diamantpublisering

UiO støtter satsing på diamantpublisering, men det er viktige faktorer ved denne modellen som i langt større grad bør belyses, diskuteres og avklares:

Hvordan sikre at diamantløsningene blir gode publiseringskanaler av høy kvalitet? Hvordan sikre finansiering av diamant? Og hvordan skal diamant skaleres opp til å ta unna alt som publiseres?

Gjennom rapporten beskrives diamant åpen tilgang som en løsning hvor det er gratis å lese og gratis å publisere. Det underkommuniseres, og er ikke nok utredet, hvilke kostnader det medfører å drive et tidsskrift som holder høy kvalitet. Det kommer heller ikke frem hvordan finansieringen skal gjøres. Innenfor diamantpublisering finnes det allerede flere modeller. Disse bør kartlegges og nøye vurderes slik at aktørene sammen kan gjøre kunnskapsbaserte og gjennomførbare valg.

For at finansieringen av diamantmodeller skal bli mest mulig hensiktsmessig og effektiv, kan konsortiesamarbeid være fordelaktig. Det er avgjørende at vi som publiseringsaktører ikke gjør valg som fører til at kun et fåtall av aktører står igjen, og at disse ikke konsentreres i Europa. Nettopp i diamantmodellen er de mindre og mellomstore forskerdrevne kanalene, og mangfoldet, løftet frem som en styrke. Da må de beholdes og dyrkes frem.

En oppskalering av diamantmodellen vil trolig medføre at eksisterende aktører utvider aktiviteten, og at det vil bli behov for profesjonalisering av tjenester knyttet til både redaksjonelle- og administrative oppgaver. Dette vil føre til at kostnadene ved diamantpublisering øker.

Vi etterlyser at rapporten synliggjør de eksisterende diamanttidsskriftene som finnes ved institusjonene i Norge. Disse initiativene har en forankring i fagmiljøene og er forskerdrevne, noe som svarer til den ønskede retningen staket ut i utkastet til strategi.

Andre vitenskapelige publikasjoner

Rapporten og utkastet til strategi fokuserer på tidsskriftpublisering og vi etterlyser at den også omfatter andre vitenskapelige publikasjoner. Vitenskapelige antologier, monografier og konferanser er dominerende innen flere fagområder.

Vi ser at forlagene nå posisjonerer seg for å sikre inntekter ved åpen bokpublisering. Det er viktig at aktørene raskt kommer på plass med gode finansieringsløsninger som motvirker at BPC-modellen (Book Publishing Charges) får utvikle seg på samme måte som den kostnadsdrivende APC-modellen (Article Publishing Charges).

Grønn åpen tilgang og vitenarkiv

Grønn åpen tilgang omfatter ikke kun publiseringer som i utgangspunktet er lukkede, men kan også defineres som tilgjengeliggjøring av en publikasjonsversjon i vitenarkiv i seg selv, uavhengig av hvor åpent den er publisert hos utgiver. Vitenarkiv samler, bevarer og deler institusjonens publikasjoner og forskningsresultater og er en avgjørende komponent i åpen publisering. Strategiens støtte til rettighetsstrategier forutsetter gode vitenarkiv med funksjonalitet som dekker institusjonenes behov.

Kommentarer til «Anbefalinger for forskere»

Å sikre kvalitet i forskning og publiseringsprosesser ligger i stor grad til forskerne og fagmiljøene. Vi vil understreke at ansvaret for at forskerne skal kunne utøve forskning av høy kvalitet, og å følge rapportens anbefalinger, i hovedsak ligger hos forskningsutøvende institusjoner, finansierer og myndigheter.

Det ligger noen forutsetninger til grunn for at anbefalingene skal kunne følges på en god måte:

- Gode verktøy og lett tilgjengelig informasjon som gjør det mulig for forskerne å gjøre gode vurderinger av aktuelle publiseringskanaler, uten at dette blir for ressurskrevende for den enkelte. Se kommentarer under «Anbefalinger for myndighetene».
- Evaluering av forskere må skje med større bredde og helhet, som motsats til ensidig bruk av kvantitative indikatorer.
- Internasjonalt samarbeid er avgjørende fordi forskerne jobber internasjonalt og søker på finansiering og stillinger utenfor Norge.

Det er viktig med en bevissthet rundt redaktøransvar, og at forskeradferden i publiseringsprosessene gir mulighet for den enkelte å være med på å påvirke utviklingen. Det vil være større utfordringer knyttet til dette for mindre etablerte forskere.

En anbefaling om at frikjøp av enkeltartikler i abonnementstidsskrifter skal/bør unngås er for unyansert. Gitt målet og anbefalingene om åpen publisering og valg av publiseringskanaler av høy kvalitet, er det mange gode argumenter for frikjøp selv om tidsskriftet ikke er omfattet av en PAR-avtale (Publish And Read). Se også punktet «Anbefalinger for forskningsutøvende institusjoner».

Kommentarer til «Anbefalinger for forskningsutøvende institusjoner»

UiO støtter oppfattelsen av at PAR- og transformative avtaler ikke har hatt ønsket virkning, og mener at de bør fases ut fra og med 2025. Samtidig støtter vi målet om økt grad av diamantpublisering, men overgangen mellom disse to modellene blir ikke godt nok belyst i utkastet til strategi.

- Gjennom avtalene har budskapet ut til forskerne vært at å publisere åpent, direkte hos tidsskriftene, er det ønskede alternativet, uavhengig om det har vært gull eller hybrid publisering. En endring av dette må formidles og forankres på en god måte.
- For svært mange fagområder er det per i dag ikke gode alternativer til tidsskrifter som utgis av store kommersielle utgivere, og det vil ta tid å endre dette.
- Det savnes en vurdering av om små, mellomstore og nisjeforlag med en bærekraftig transformativ APC-modell skal miste muligheten til videreutvikling fordi de store kommersielle aktørene ikke endrer seg i ønsket retning.
- Uavhengig av forretningsmodell er det pr. i dag kun de store kommersielle aktørene som er rigget til å håndtere det store antallet publikasjoner som gis ut. Det er ikke realistisk at et tilstrekkelig antall gode alternativer vil være på plass fra 2025.
- Man vil derfor i en lengre overgangsperiode måtte tilrettelegge for publisering både i tradisjonelle abonnementstidsskrifter og rene OA-tidsskrifter.
- Utfasing av PAR-avtaler vil føre til en reduksjon i andelen åpne artikler. For å motvirke dette må det grønne sporet rustes opp og utnyttes, og ikke omtales som noe foreløpig og mindreverdig.

Et tiltak kan være å avslutte PAR-avtaler med de største kommersielle aktørene, og også avslutte de store abonnementspakkene. Dette vil frigjøre midler i institusjonenes mediebudsjetter til andre åpne publiseringsløsninger, f.eks. diamant, bærekraftige APC-modeller, not-for-profit og liknende. På denne måten kan institusjonene vise at de ønsker å svekke de største utgivers markedsrett. Dette vil medføre at noe av tilbudet om direkte lesetilgang vil bortfalle og at tilgang må skje via artikkelbestilling og åpne arkiv.

Det er viktig at avtaler med forlag og andre aktører, uavhengig av publiseringsmodeller, kun inngås dersom de oppfyller krav til kvalitet og transformasjon, samt transparens og rimelighet i prissetting og finansieringsmodell.

Det er uholdbart at det globale sør ikke har lik tilgang til lesing og publisering, og det er viktig at de nye publiseringsmodellene ikke er med på å opprettholde skjevhetene som eksisterer i nåværende og tidligere publiseringsregimer.

Til anbefaling om å "Legge til rette for at fagmiljøer kan påta seg redaktør- og redaksjonsansvar i gode publiseringskanaler og at forskere kan sette av tid til å bidra aktivt til fagfelleevaluering innenfor eget fagfelt" vil UiO presisere: Fagmiljøers bidrag inn i redaksjonsarbeid og fagfelleevaluering er viktig for utviklingen av gode forskerdrivne publiseringskanaler. Denne typen arbeid inngår allerede ofte i

vurderinger av forskningsmessig styrke og fagmiljøers posisjon. Det må imidlertid være fagmiljøene ved institusjonene som har ansvaret for, og må prioritere, hvordan dette skal inngå som en del av det faglige arbeidet.

Kommentarer til «Anbefalinger for forskningsfinansiører»

UiO støtter i hovedsak disse anbefalingene, men etterlyser en konkretisering av tiltakene og en mer forpliktende tilnærming.

Store forskningsfinansiører som Norges Forskningsråd og EU har stor makt når de fastsetter sine retningslinjer og krav, blant annet til åpen publisering. Det er derfor viktig at forskningsfinansiørene samarbeider godt med andre aktører og ser sine krav i sammenheng med tilgjengelige publiseringkanaler, infrastruktur, finansieringsmuligheter, forskernes akademiske frihet og institusjonenes autonomi.

Kommentarer til «Anbefalinger for myndigheter»

I denne delen etterlyser UiO en konkretisering av tiltakene og en mer forpliktende tilnærming.

UiO oppfordrer til at kanalregisteret gis nødvendige rammebetingelser for å kunne videreføre og utvikle registeret. Det nasjonale kanalregisteret reflekterer i varierende grad kvalitet, og inneholder mange lite aktuelle tidsskrifter eller tidsskrifter som ikke har vært kvalitetssikret de senere år. Registeret kan også oppfattes som konserverende i den grad det tar tid for nye gode tidsskrifter å bli vurdert.

I utkastet til strategi anbefales forskere å vurdere publiseringkanaler ut fra flere parametere enn tidligere, og kvalitet er sentralt. Registeret bør derfor utvides med et sett med vurderingskriterier som må utarbeides i samarbeid med forskerne og forankres i forskersamfunnene. Det vil være viktig med åpenhet rundt hvordan vurderinger er foretatt. UiO er enige i at samarbeid med andre aktører internasjonalt vil være avgjørende. Aktuelle samarbeidspartnere kan være [Directory of Open Access Journals](#) (DOAJ) og [Journal Comparison Service](#) (cOAlition S).

Innføring av rettighetsstrategier (RRS) institusjonelle rettighetspolitikker (IRRP) støttes og oppfordres til av mange aktører innen åpen forskning. Parallelt ser vi at flere forlag strammer inn vilkårene for forfatterne, som må å bekrefte at publiseringen ikke er underlagt krav som motstrider forlagenes policyer. For å gjøre rettighetspolitikker og -strategier til et reelt alternativ og verktøy for å nå målet om umiddelbar åpen tilgang, må myndighetene stille seg bak disse. Dette må som et minimum inngå i oppdaterte nasjonale mål og retningslinjer for åpen tilgang.